

כח ע"ב-כט ע"ב. הדלקת נר שבת וטומאה בבגד שקופל ולא הובהב

משנתנו

במה רבי אליעזר ורבי עקיבא חולקים במשנה?

פתילת הבגד (בגודל 3 אצבעות על 3 אצבעות) שקיפלה ולא הבהבה (חרכה באש כדי שסיבי הבגד ידבקו, והפתילה תבער יפה), רבי אליעזר אומר: טמאה היא (עדיין הפתילה בגדר "בגד" שמקבל טומאה, מכיוון שלא חרך את הבגד) ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר: טהורה היא (ודי בקיפול שאינה כ"בגד" לטומאה) ומדליקין בה.

מכך שרב אדא בר אהבה הביא את שיטת רבי יהודה שאסור לשרוף כלים שנולדו, משמע שרב אדא סובר כדעת רבי יהודה. והרי רב אדא אומר: נכרי שחקק בקורת עץ של יהודי, והפכה לכלי שיכול להכיל קב מים - מותר ביר"ט להסיק כלי זה בתנור. והרי לשיטת רבי יהודה לכלי יש דין "נולד"?

רב אדא הסביר את המשנה לשיטת ר"א ור"ע, אך הוא עצמו לא סובר כדעת רבי יהודה.

רב יוסף: זוהי הברייתא שהייתי שונה מרבתי (שידעתי שעניינה הסבר המשנה) "בשלוש על שלוש מצומצמות", ולא ידענא למאי הלכתא (ולא ידעתי על איזה משנה זה מוסב), ועכשיו, על פי מח' ר"א ור"ע אני יודע שברייתא זו מוסבת על משנתנו (שעוסקת בבגד שגודלו המדויק ג"א על ג"א)

לשיטת רבא שמשנתנו אינה עוסקת בגודל הפתילה, על איזה משנה נסובה הברייתא המצויה אצל רב יוסף "בשלוש על שלוש מצומצמות"?

שלוש על שלוש שאמרו (חכמים לעניין גודל של בגד לקבל טומאה) חוץ מן המלל (לא כולל שיעור המכפלת שעושים לבגד, שאפילו לעניינם רק כך הבגד ראוי לשימוש. ממילא צריך שהבגד לטומאה יהיה בשיעור ג"א על ג"א + מכפלת) דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים: שלוש על שלוש מכוונות (בדיקו, בלא להוסיף את שיעור המכפלת. וגם אם המכפלת תחסיר מהבגד שיעור ג"א על ג"א - טמא, מכיוון שהעניינים משתמשים בכזה שיעור של בגד גם בלא מכפלת, ולכו דינו כבגד שנטמא).

משנה כלים פכ"ח מ"ז

[בגד] פחות משלושה (טפחים) על שלושה שהתקינו (האדם ייחדו לעשות בו מלאכות בזויות, כגון:) לפקוק בו את המרחץ (לסתום את הברז שיוצאים ממנו מים), ולנער בו את הקדירה (מבודד חום בשעה ששופך את תכולת הקדירה), ולקנח (לנקות) בו את הרחיים. [ולאחר השימוש הניח את הבגד בצד] בין "מן המוכן" (הניח אותו באופן שמראה שמכינו לשימוש חוזר) ובין "שאינן מן המוכן" - טמא, דברי רבי אליעזר (שהבגד הפסיק לשמש לדברים בזויים, ונחשב שוב כבגד חשוב לקבל טומאה). ורבי יהושע אומר: בין "מן המוכן" ובין "שלא מן המוכן" טהור (לאחר השימוש הבזוי אינו חוזר להיות בגד בגד, אפילו אם מראה שבכוונתו להשתמש בו שוב). רבי עקיבא אומר: "מן המוכן" טמא (שמראה שהבגד מוכן לשימוש חוזר, ויש בו חשיבות) "שלא מן המוכן" טהור (שמראה שלידו אינו בגד בגד עוד, ולכן טהור).

משנה כלים פכ"ח מ"ב

רבי אליעזר בשם רבי אושעיא, וכן אמר רב אדא בר אהבה: משנתנו עוסקת ביום טוב שחל בשישי, והאדם מדליק את נרות השבת ביום טוב, במסגרת הדינים הבאים:

- מדובר בבגד קטן שגודלו בדיוק ג"א על ג"א (שבגד רגיל בכזה גודל נחשב ככלי. המח' מתחילה אם קיפלו האם להחשיבו ככלי).
- כשיטת רבי יהודה, שאסור להדליק כלים שנשברו ביום טוב - משום שהם "נולדו" ביום טוב וחל בהם דין מוקצה.
- כשיטת עולא, שסובר שחייב בעת הכנת פתילת נר השבת להדליקה ברובה (רוב החלק היוצא ממקום השמן, כדי שבשבת האש תאחז יפה בנר, ולא יצטרך לסייע לנר בשנית להידלק). ממילא, כאשר מתעסק עם הנר להדליקו יותר מקצה הפתילה (כשיטת עולא) הבגד נפחת מג"א על ג"א, ברגע זה: לרבי אליעזר: הבגד המקופל עדיין בגדר כלי, וברגע ההדלקה כשהוא נפחת מג"א על ג"א - הוא "שובר" את הבגד מהיותו "כלי", והפתילה שנמצאת בידו, שמתעסק איתה להדליקה, היא שבר כלי מוקצה (מפני שנולד השבר ביר"ט). לכן אסור מלכתחילה להדליק נר שבת בבגד שקופל ולא הובהב. לרבי עקיבא: הבגד המקופל אינו בגדר כלי (שהקיפול לשם פתילה מבטלו מכלי), ודין ה"פתילה" כדין עץ שמדליק, שאין בן דין "שבירת כלי" ו"הולדת כלי חדש" בשריפתו.

רבא: טעם המח' במשנה, שלשיטת רבי אליעזר אסור להדליק נרות שבת בפתילה או בסמרטוטים שאינם מחורכים, מפני שאינם דולקים יפה (המשנה עוסקת בשבת רגילה, בלא קשר לדין יום טוב ודין מוקצה). ולדעת רבי עקיבא גם פתילה שאינה מחורכת דולקת יפה בשבת, ולכן מותר להדליקה בכך

רב המנוא: המשנה עוסקת בשני דינים שונים וטעמים שונים, לעניין הדלקת נר שבת כשיטת רבא שחלוקים ר"א ור"ע האם מותר להדליק פתילה שאינה חרוכה. ודין נוסף בעניין שימוש בבגד למלאכה בזויה ובכך ביטלו מדין "בגד-כלי" לקבל טומאה, ואז עשה פעולה נוספת שמוכיחה שהוא מחזירו לדין "כלי" לקבל טומאה. נחלקו ר"א ור"ע (במשנה במסכת כלים פכ"ח מ"ב) בתלה הבגד על וו. כמו"כ, במשנה מדובר על בגד שקטן מג"ט על ג"ט (שיותר מכך אפילו סמרטוט תמיד דינו כ"בגד" ללא קשר לנעשה עימו), וגדול מג"א על ג"א (שפחות מכך אין בו בכלל דין "בגד") [רש"י. אין קשר בדין טומאה לכך שהמשנה עוסקת בבגד שקופל ולא הובהב, אלא כך הובא הדין למח' בנרות שבת, כך נשאר המקרה אודותיו נסוב הדין בטומאה]

פתילת הבגד שקיפלה ולא היבהבה לנר שבת וטומאה: רב אדא בר אהבה: לעניין הדלקת נר שבת - המח' האם בגד מקופל ולא מהבהב נחשב עדיין כ"כלי", וממילא האם בשעה שמדליק ביום טוב את נרות השבת "שובר" את ה"כלי" ונחשב שמתעסק עם מוקצה אם לאו. לעניין טומאה - המח' האם קיפול בגד בלא היבהב משאירו כדין "כלי". רבא: לעניין הדלקת נר שבת - המח' האם ראוי להדליק בגד שקופל ולא הובהב. לעניין טומאה - המח' כשיטת רב אדא. רב המנוא: לעניין הדלקת נר שבת - המח' כשיטת רבא. לעניין טומאה - בגד שביטלו מהיות "בגד" בשימוש בזוי, ותלה את הבגד על וו או הניח מאחורי הדלת, האם בפעולה זו נחשב שהחזיר את הבגד להיות כ"בגד" לקבל טומאה.

2

עולא, ויש אומרים רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן: לכ"ע (ר"א, ר"י, ר"ע) אם לאחר שהשתמש בבגד זרקו לאשפה - טהור (שמבטלו להיות כ"בגד"), ואם לאחר מכן הניחו בקופסא - טמא (שהראה שמתכוון להשתמש בו שוב). נחלקו התנאים בדין שתלה את הבגד לאחר השימוש על יתד של עץ או הניחו מאחורי הדלת: **רבי אליעזר**: מכיוון שיכל לזרוק את הבגד לאשפה ולא עשה כן, משמע שעדיין יש לו רצון להשתמש בו ויש לבגד חשיבות. לפ"ז פירוש המשנה כך: בין "מן המוכן" (הניח אותו בקופסא באופן שמראה שמכינו לשימוש חוזר) ובין "שאינ מן המוכן" (הניח אותו על וו או הניחו מאחורי הדלת) - טמא, דברי רבי אליעזר.

?

מדוע קורא רבי אליעזר להנחת בגד התלוי על וו "שלא מן המוכן", הרי בכך שהניחו שם מראה שרוצה להשתמש בו שוב?

✓

משום שביחס להנחה בקופסא - הנחה על וו נחשבת "שלא מן המוכן" (בהניח בקופסא בוודאי רוצה להשתמש בבגד שנית, ועל הוו פחות משמע שרוצה להשתמש בבגד שנית, ואעפ"כ לרבי אליעזר טמא).

✓

המשך הסבר המשנה לעולא: **רבי יהושע** סבר שהבגד טהור מכיוון שלא הניח את הבגד בקופסא, לפ"ז פירוש המשנה כך: **ורבי יהושע** אומר: בין "מן המוכן" (הניח אותו על וו וכו') ובין "שלא מן המוכן" (זרק את הבגד לאשפה) טהור (שביטלו מהיות "בגד").

?

מדוע קורא רבי יהושע "מוכן" לתליית הבגד על וו? לשיטתו בהנחה על וו אין לבגד לדידו חשיבות, ומדוע יקרא "מוכן"?

✓

משום שלרבי יהושע ביחס זריקת הבגד, נחשב תלייה על וו כ"מוכן" (ואע"פ שנראה יותר בתולה על וו שרוצה להשתמש בו בשנית, מזורק בגד לפח - אינו נחשב לרבי יהושע חשיבות, והבגד טהור)

?

המשך הסבר המשנה לעולא: **לרבי עקיבא** אם תלה על וו - נחשב שרוצה להשתמש בו בשנית (וטמא כרבי אליעזר), ואם הניחו מאחורי הדלת - נחשב שלא רוצה להשתמש בו (וטהור כרבי יהושע). לפ"ז פירוש המשנה כך: רבי עקיבא אומר: "מן המוכן" (תלה על וו) טמא, "שלא מן המוכן" (הניחו מאחורי הדלת) טהור.

✓

הגמרא מסיקה לשיטת רב המנונא (שהעמיד את משנתנו כמשנה במסכת כלים) שחזר רבי עקיבא מן החילוק שחילק במסכת כלים וסובר כשיטת רבי יהושע שטהור, וחולק באופן גורף (בין תלה על וו, ובין הניח מאחורי הדלת) על רבי אליעזר.

?

מהיכן ניתן לדייק במשנתנו שסובר רבי עקיבא לטהר בשניהם?

✓

רבא: אם המשנה הייתה רוצה ללמד אותנו על פתילה העשויה מבגד שלם הייתה כותבת "פתילה של בגד", מכך שכתוב "פתילת הבגד" משמע שמדובר על פתילה העשויה מבגד שאינו ממש "בגד", אלא השתמשו בו בביזוי וחזר דינו להיות כ"בגד" ע"י שהניחו על וו או מאחורי הדלת וחשוב קצת בעיניו, ואמר ר"ע שטהורה הפתילה - משמע שבשני המקרים סובר שהבגד טהור.

1

אמר רב יהודה בשם רב: מסיקין בכלים (העשויים מעץ ביר"ט), ואין מסיקין בשברי כלים (מכיוון שחפץ "שנולד" ביום טוב - מדין מוקצה נאסר לטלטול ביר"ט. וכלי עץ שנשבר - השברים "נולדו" ביר"ט ואין לטלטלם אל תוך התנור) דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. וכן גרעיני תמרים וקליפות אגוזים ש"נולדו" מכך שהפרי נאכל ביר"ט, לרבי יהודה אסור להסיק את התנור בהם, ור"ש מתיר.

וצריך להביא את שלושת הדוגמאות (כלים, תמרים, אגוזים). שאם היה נאמר רק כלים - היית חושב דווקא כלים אסור רבי יהודה מכיוון שהם "נולדו" ממש ביר"ט, אבל גרעיני התמר שהיו קיימים בערב ביר"ט לרבי יהודה יהיה מותר - קמ"ל שאסור להסיק. ואם היה נאמר רק גרעיני תמרים - היית חושב שדווקא גרעינים שהיו חבויים בתוך הפרי והתגלו ביר"ט, נחשבים ככלי שנולד, אבל קליפות אגוזים שהיו נראים ביר"ט לרבי יהודה יהיה מותר - קמ"ל שאסור להסיק לרבי יהודה.

>רב יהודה למד את דעתו של רב בעניין הסקת שברי כלים ביר"ט, לא מדין שאמר רב במפורש, אלא ממעשה. ביום חול זרק רב גרעיני תמרים לכירה להסיקה, ורב חייא אמר לו: מעשה זה אסור ביר"ט (מחמת דין "נולד"). ורב אכן הסכים לדעתו של רבי חייא, מוכח מכך שכשהגיע רב מארץ ישראל לבבל זרק לתנור ביום טוב רק תמרים ארמיים, שבעת אכילתם נשאר סביב הגרעין חתיכות מהתמר, ועדיין הם בגדר "תמר" (ואין בהם דין "נולד" ביום טוב. לעומת תמרים פרסיים שמתבשלים יפה והגרעין נפרד לגמרי מהאוכל, ולכן יש בו דין "נולד" ביר"ט). <

?

רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף: לשיטת רב יהודה כיצד מסיק בתנור כלים שלמים? הרי ברגע שהאש מתחילה לשרוף אותם - דין הכלי בתנור ככלי ש"נשבר" ו"נולד" ביום טוב, וכיצד ייתכן ביום טוב לחתות (חלק מההסקה) בתנור בכלים שהם מוקצה?

1

רב מתנה בשם רב: עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב (ו"נולדו" מדקל לעצי הסקה) מרבה עצים המוכנין ומסיקין (ביחד, ואז העצים שנשרו בטלים ברוב של העצים המוכנים שמתוירים להסיק אותם ביר"ט)

✓

מותר לכתחילה להוסיף עצים המוכנים מערב יו"ט, לתוך שריפת התנור עם הכלים ש"נולדו", ובכך לבטל ברוב את שברי הכלי האסור בחתייה (שהיה מותר בהכנסה לתנור) בעצים המותרים.

1 - רש"י (ד"ה "מצומצמות") מדייק שעוסקת הגמרא במקרה של בגד שגודלו בדיוק ג"א על ג"א. שמחד, אם מדובר על בגד גדול יותר - שריפת הפתילה בעת הדלקת נרות השבת עדיין משאירה אותו "בתחום" של מעל ג"א על ג"א, וממילא הפתילה הנשרפת עדיין נחשבת כ"בגד", וכ"כלי", ואין פה שבירת כלי ביום טוב. מאידך, אם מדובר בבגד שקטן מג"א על ג"א - אינו נחשב מלכתחילה כ"כלי" ובהדלקתו ככלי שנשבר, ואין חל בו דין מוקצה ביום טוב, ולכו"ע מותר להדליקו.